

สรุปรายงานผลการตรวจสอบ ที่ ๘๙-๙๗/๒๕๖๔

เรื่อง เสรีภาพในการชุมนุม อันเกี่ยวเนื่องกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น
สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย สิทธิในกระบวนการยุติธรรม สิทธิเด็ก และเสรีภาพในการเสนอข้อหาสาร
กรณีการชุมนุมทางการเมืองในระหว่างเดือนกรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓

ความเป็นมา

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (ชุดที่ ๓) ได้รับเรื่องร้องเรียนขอให้มีการตรวจสอบกรณีกล่าวอ้างว่า มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในช่วงการชุมนุมทางการเมืองของประชาชน ในห้วงเวลาระหว่างเดือนกรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓ จำนวน ๙ คำร้อง โดยมีประเด็นร้องเรียนสรุปในภาพรวมได้ว่า รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐในฐานะผู้ถูกร้อง ได้ใช้อำนาจโดยมิชอบในการแทรกแซงและจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประชาชน เช่น การบังคับใช้กฎหมายพิเศษในระหว่างการชุมนุม การใช้ความรุนแรงเข้าสลายการชุมนุม การจับกุมและควบคุมตัวแกนนำผู้ชุมนุมโดยใช้ความรุนแรงและไม่คำนึงถึงสิทธิตามกฎหมาย การละเมิดสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวของประชาชนในหลายกรณี เป็นต้น นอกจากการร้องเรียนตามคำร้องข้างต้นแล้ว คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (ชุดที่ ๓) ยังได้ดำเนินการเฝ้าระวังและติดตามสถานการณ์การชุมนุมทางการเมืองในระหว่างเดือนกรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓ เรื่อยมาโดยตลอด และพบว่าอาจมีการกระทำการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้น จึงเห็นควรให้มีการตรวจสอบไปพร้อมกันและจัดทำรายงานผลการตรวจสอบรวมเป็นฉบับเดียวกัน

ความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (ชุดที่ ๓) ได้ทำการรวบรวมข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นทั้งจากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นในส่วนส่วนตัวแทนของผู้ชุมนุม สื่อมวลชน นักวิชาการ และหน่วยงานของรัฐ เช่น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กรมราชทัณฑ์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานศาลยุติธรรม กรุงเทพมหานคร เป็นต้น รวมถึงข้อมูลจากการลงพื้นที่สังเกตการณ์การชุมนุมทั้งโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (ชุดที่ ๓) เองและเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยได้ดำเนินการประมวลวิเคราะห์ข้อเท็จจริงที่รับฟังได้ประกอบบทบัญญัติของกฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชน และมีความเห็นในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

๑. ประเด็นการจัดการและการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมสาธารณะ

๑.๑ การบังคับใช้พระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. ๒๕๕๘

๑) กรณีเกี่ยวกับการแจ้งการชุมนุมสาธารณะตามหมวด ๒ มาตรา ๑๐ - มาตรา ๑๔ เห็นว่า บทบัญญัติหมวด ๒ การแจ้งการชุมนุมสาธารณะ ตามพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. ๒๕๕๘ มุ่งเน้นระบบการขออนุญาตเป็นหลัก ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจที่จะสั่งอนุญาตหรือกำหนดเงื่อนไขที่สามารถแทรกแซงเนื้อหาการชุมนุมได้ ทั้งที่โดยหลักแล้วการแจ้งการชุมนุมสาธารณะต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้รับแจ้งควรจะเป็นไปเพื่อแจ้งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทราบว่าจะมีการชุมนุม และทำให้สามารถเตรียมการอำนวยความสะดวกและรักษาความสงบเรียบร้อยให้การชุมนุมเกิดความสงบและบรรลุตามวัตถุประสงค์ของผู้ชุมนุมได้ บทบัญญัตินี้จึงไม่สอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชน ซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้เคยมีข้อเสนอแนะในประเด็น

ดังกล่าวไปแล้วในขณะที่มีการจัดทำร่างพระราชบัญญัติเมื่อปี ๒๕๕๘ อย่างไรก็ตาม การที่ผู้จัดการชุมนุมไม่แจ้งการชุมนุมสาธารณะตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ก็ไม่ทำให้เสรีภาพในการชุมนุมถูกจำกัดตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย หน่วยงานของรัฐยังคงมีหน้าที่ในการเคารพและประกันการใช้สิทธิดังกล่าวโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ และต้องอำนวยความสะดวกในการใช้สิทธิและคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ผู้ชุมนุมอยู่เสมอ

๒) กรณีเกี่ยวกับการดูแลความปลอดภัยให้แก่ผู้ชุมนุม เห็นว่า ในภาพรวมเจ้าหน้าที่ตำรวจมีการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. ๒๕๕๘ อย่างเคร่งครัด แต่ก็พบปัญหาอยู่บ้าง ดังเช่นกรณีการถอนกำลังของเจ้าหน้าที่ตำรวจบางส่วนออกจากพื้นที่ เมื่อครั้งมีการชุมนุมที่บริเวณรัฐสภา เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ จนส่งผลให้เกิดการปะทะกันระหว่างผู้ชุมนุมที่มีความคิดเห็นขัดแย้งกัน ซึ่งทำให้มีผู้ชุมนุมและประชาชนทั่วไปได้รับบาดเจ็บและทรัพย์สินได้รับความเสียหาย กรณีดังกล่าวจึงถือเป็นการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

๑.๒ การบังคับใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๘

เห็นว่า การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงในเขตท้องที่กรุงเทพมหานครเพื่อให้มีการบังคับใช้บทบัญญัติตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งเป็นกฎหมายพิเศษที่ให้อำนาจพิเศษหลายประการเพื่อควบคุมดูแลการชุมนุมสาธารณะอันเป็นการใช้กฎหมายจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ เป็นเรื่องที่มีประชาชนได้ฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาลเพื่อขอให้ศาลเพิกถอนประกาศดังกล่าวแล้ว จึงเป็นกรณีตามมาตรา ๓๙ (๑) ประกอบมาตรา ๓๙ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งบัญญัติให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติสั่งยุติเรื่องหากเป็นเรื่องที่มีการฟ้องร้องเป็นคดีอยู่ในศาลหรือเรื่องที่ศาลมีคำพิพากษา คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยเสร็จเด็ดขาดแล้ว

๑.๓ การตรวจยึดสื่อสิ่งพิมพ์และอุปกรณ์แสดงออกเชิงสัญลักษณ์

เห็นว่า แม้เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ดำเนินการตรวจยึดสื่อสิ่งพิมพ์และอุปกรณ์แสดงเชิงสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของผู้ชุมนุมในหลายกรณี แต่การดำเนินการดังกล่าวก็เป็นการใช้อำนาจภายใต้ขอบเขตของการจำกัดสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องบัญญัติไว้ ยังไม่อาจรับฟังได้ว่าการกระทำดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

๑.๔ การควบคุมและดูแลการชุมนุมในโรงเรียนหรือสถานศึกษา

เห็นว่า โดยหลักแล้ว สถานศึกษาควรเป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับนักเรียนในการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม การที่ผู้บริหารสถานศึกษาหลายแห่งเลือกที่จะปิดสถานศึกษาที่จะมีการชุมนุมของนักเรียน โดยให้เหตุผลว่าเพื่อเป็นการรักษาความปลอดภัยและปัญหาอื่นที่อาจเกิดขึ้นจากการชุมนุมนั้น ถือเป็นการจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมของนักเรียนตามความจำเป็นและเหมาะสม แต่หากเป็นกรณีที่มีการแจ้งปิดสถานศึกษาหรือไม่อนุญาตให้ใช้พื้นที่ในการชุมนุมเพื่อป้องกันความเสี่ยงทั้งหมดไว้เป็นการล่วงหน้าโดยไม่ปรากฏข้อเท็จจริงอันแสดงถึงความจำเป็น ย่อมถือเป็นการใช้มาตรการโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ซึ่งอาจมีผลเป็นการปิดกั้นเสรีภาพในการชุมนุมและการแสดงออกของนักเรียนเกินกว่าความจำเป็นได้

๑.๕ การถูกติดตามและขัดขวางไม่ให้จัดหรือเข้าร่วมการชุมนุม

เห็นว่า แม้การดำเนินการในลักษณะขัดขวางไม่ให้จัดหรือเข้าร่วมการชุมนุมในหลายกรณีจะไม่ปรากฏพยานหลักฐานชัดเจนว่าเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยตรง แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐ

ก็มีหน้าที่ในการคุ้มครองประชาชนมิให้ถูกตอบโต้หรือคุกคามอันเกิดจากการเข้าร่วมการประชุม ในขณะที่ยังประชุม ซึ่งอ้างว่าได้รับความเสียหายก็สามารถใช้สิทธิในการร้องทุกข์กล่าวโทษเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการสืบสวน สอบสวนหาข้อเท็จจริงและติดตามผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมได้ สำหรับกรณีที่มีการ นำเสนอข่าวโดยสื่อมวลชนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐบังคับให้ผู้จัดการประชุมหรือผู้ชุมนุมให้คำมั่นหรือกระทำการใด ๆ เพื่อรับรองว่าจะไม่จัดหรือเข้าร่วมการประชุมในอนาคตอีกนั้น ถือเป็นกรณีก่อให้เกิดผลกระทบต่อการใช้สิทธิและเสรีภาพ ของประชาชน ทั้งยังเป็นการสร้างความวิตกกังวลให้แก่บุคคลดังกล่าว ตลอดจนครอบครัวและผู้ใกล้ชิดด้วย

๑.๖ การดำเนินการเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล

เห็นว่า กรณีที่มหาวิทยาลัยส่งข้อมูลส่วนบุคคลของบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาให้แก่เจ้าหน้าที่ ตำรวจเพื่อตรวจสอบนั้น เป็นการส่งข้อมูลเฉพาะรายชื่อผู้ที่เข้ารับพระราชทานปริญญาบัตรและผลการตรวจสอบ สุขภาพของบัณฑิต ตามขั้นตอนของมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการรักษาความปลอดภัยและการป้องกันอันตรายต่อสุขภาพของบุคคลเท่านั้น จึงเป็นกรณีที่ เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้อำนาจในการแทรกแซงสิทธิในความเป็นส่วนตัวพอสมควรแก่เหตุตามบัญญัติของกฎหมาย ประกอบกับไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่ามหาวิทยาลัยได้ส่งข้อมูลผู้ไม่เข้าชื่อและผู้ไม่เข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร รวมทั้งข้อมูลส่วนบุคคลอื่น ๆ ให้แก่องค์กรหรือหน่วยงานใด ๆ ในชั้นนี้จึงไม่อาจรับฟังได้ว่าการกระทำหรือ การละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้น

๑.๗ การดำเนินการเกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์

เห็นว่า การดำเนินการของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในช่วงระหว่างที่มีการชุมนุมทางการเมือง ของประชาชน อันได้แก่ การรวบรวมพยานหลักฐานและยื่นคำขอให้ศาลมีคำสั่งระงับการทำให้แพร่หลายหรือลบ ข้อมูลคอมพิวเตอร์ของบุคคลและองค์กรเอกชนที่สนับสนุนการชุมนุม รวมถึงการติดตามบัญชีผู้ใช้บริการสื่อสังคม ออนไลน์ที่มีการนำเสนอภาพและเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมนั้น ถือเป็นกรณีก่อให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน แต่ในขณะเดียวกัน การดำเนินการดังกล่าวก็อาจส่งผลกระทบต่อการใช้เสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นหรือการเข้าถึงข้อมูลของประชาชนได้ ดังนั้น หน่วยงานของรัฐจะต้องดำเนินการ เท่าที่จำเป็น และจะต้องไม่บังคับใช้กฎหมายในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ชุมนุมโดยอาศัยเหตุ แห่งความแตกต่างในเรื่องความคิดเห็นทางการเมือง

๑.๘ การดำเนินการเกี่ยวกับบริการด้านโทรคมนาคม

เห็นว่า การให้บริการด้านโทรคมนาคมภายในพื้นที่ชุมนุมส่วนใหญ่ไม่พบปัญหาติดขัดด้าน การติดต่อสื่อสาร แต่มีการชุมนุมบางครั้งที่พบปัญหาการติดขัดของสัญญาณโทรศัพท์และสัญญาณอินเทอร์เน็ต ซึ่งเกิดจากมีผู้ใช้งานจำนวนมาก จึงเห็นว่าหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องได้อำนวยความสะดวกด้านโทรคมนาคม และการสื่อสารตามสมควรแก่กรณีแล้ว โดยไม่ปรากฏว่ามีการดำเนินการเพื่อปิดกั้นแต่อย่างใด

๑.๙ การปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชน

เห็นว่า ในภาพรวมสื่อมวลชนยังคงสามารถปฏิบัติหน้าที่ในการนำเสนอข่าวหรือการแสดง ความคิดเห็นภายใต้สถานการณ์การประชุมทางการเมืองได้ โดยไม่ถูกห้าม จำกัด หรือถูกตอบโต้การทำงาน อย่างไม่รู้ก็ตาม เห็นว่าในช่วงที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงในเขตท้องที่กรุงเทพมหานครนั้น

การจัดการของหน่วยงานของรัฐในหลายกรณีได้ก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน โดยเฉพาะการกำหนดห้ามรายงานข่าวที่มีลักษณะเป็นการยุยงปลุกปั่น ซึ่งขึ้นกับดุลพินิจในการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ สำหรับในเรื่องการจับกุมผู้สื่อข่าวรายหนึ่งขณะรายงานเหตุการณ์สลายการชุมนุม เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๓ บริเวณแยกปทุมวัน โดยที่ผู้สื่อข่าวคนดังกล่าวสวมปลอกแขนแสดงตนว่าเป็นสื่อมวลชนอย่างชัดเจน และมีการควบคุมตัวด้วยวิธีการมัดมือไพล์หลังนั้น เห็นว่า เป็นการใช้อำนาจที่เป็นการจำกัดเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนที่เกินสมควรและเกินกว่าความจำเป็น ซึ่งถือเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน

๒. ประเด็นการใช้กำลังของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการควบคุมดูแลการชุมนุม

๒.๑ เหตุการณ์จับกุมผู้ชุมนุมบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๓

เห็นว่า กรณีการใช้กำลังเข้าจับกุมผู้ชุมนุมกลุ่มคณะราษฎรจำนวน ๒๑ คนนั้น ถือเป็นการจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมของบุคคลที่สามารถกระทำได้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ เนื่องจากเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ตำรวจชุดควบคุมฝูงชนเพื่อดำเนินการรักษาความสงบเรียบร้อยในการชุมนุมสาธารณะของประชาชน อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าการดำเนินการดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ตำรวจชุดควบคุมฝูงชนไม่ได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการจำกัดเสรีภาพในการชุมนุม ตามมาตรา ๒๑ - ๒๕ ของพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งถือเป็นการกระทำที่สุ่มเสี่ยงต่อการละเมิดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของบุคคล เห็นควรมีข้อเสนอแนะในส่วนนี้ต่อไป

๒.๒ เหตุการณ์สลายการชุมนุมบริเวณทำเนียบรัฐบาล เมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๓

เห็นว่า การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจชุดควบคุมฝูงชนได้ดำเนินการเข้าขอคืนพื้นที่และประกาศให้ผู้ชุมนุมยุติการชุมนุม โดยใช้วิธีการเดินเรียงแถวปิดถนนเคลื่อนกำลังเข้าผลักดันผู้ชุมนุมที่คั่งค้างอยู่บริเวณหน้าทำเนียบรัฐบาล ทั้งที่ผู้ชุมนุมได้ประกาศยุติการชุมนุมไปแล้วนั้น เป็นการกระทำที่ส่งผลให้เกิดการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับผู้ชุมนุม ซึ่งสุ่มเสี่ยงต่อการเกิดความรุนแรงและการบาดเจ็บตามมา จึงเห็นควรมีข้อเสนอแนะในประเด็นนี้ไปยังสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อดำเนินการปรับปรุงแก้ไขวิธีปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับหลักการสากลต่อไป

๒.๓ เหตุการณ์สลายการชุมนุมบริเวณแยกปทุมวัน เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๓

เห็นว่า การใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีการใช้รถควบคุมฝูงชนฉีดน้ำแรงดันสูงผสมสารเคมีและแก๊สน้ำตาใส่ผู้ชุมนุม ไม่สอดคล้องกับหลักการสากลในการสลายการชุมนุมตามข้อคิดเห็นทั่วไป ฉบับที่ ๓๗ ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนประจำภูมิภาคระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เนื่องจากการชุมนุมของกลุ่มคณะราษฎรในวันดังกล่าวนั้นยังไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าเป็นการชุมนุมที่ไม่สงบ หรือปรากฏลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงการใช้ความรุนแรงโดยผู้ชุมนุม หรือจะเป็นการชุมนุมที่ส่งผลกระทบที่รุนแรงเป็นระยะเวลายาวนาน นอกจากนี้ การใช้รถควบคุมฝูงชนฉีดน้ำแรงดันสูงผสมสารเคมีและแก๊สน้ำตาใส่ผู้ชุมนุมเพื่อให้ผู้ชุมนุมสลายการชุมนุมยังเป็นการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับหลักความจำเป็นในการใช้กำลังเข้าควบคุมการชุมนุมสาธารณะ เนื่องจากหากพิจารณาจากรูปแบบการชุมนุมของกลุ่มคณะราษฎรที่ผ่านมาจะพบว่า ผู้ชุมนุมมักจะเลิกการชุมนุมไปเองเมื่อได้แสดงออกถึงปัญหาหรือแนวทางการคิดเห็นของกลุ่มตนเองออกไปสู่สังคมแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่ง และการชุมนุมดังกล่าวก็ไม่มีแนวโน้มว่าจะใช้

ระยะเวลาอันยาวนานจนกระทบต่อประชาชนในกว้าง ด้วยเหตุนี้ การสลายการชุมนุมดังกล่าวจึงเป็นการละเมิดพันธะหน้าที่ของประเทศไทยในฐานะรัฐภาคีของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองที่จะต้องเคารพและประกันเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประชาชน โดยเฉพาะหน้าที่ในการละเว้นไม่เข้าไปแทรกแซงหรือจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมของประชาชนโดยไม่จำเป็น กรณีการสลายการชุมนุมที่เกิดขึ้นนี้จึงถือเป็นการละเมิดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของบุคคล อีกทั้งยังเป็นการกระทำละเมิดต่อสิทธิในร่างกายของผู้ได้รับผลกระทบจากการสลายการชุมนุมดังกล่าวด้วย

๒.๔ เหตุการณ์การใช้รถควบคุมฝูงชนฉีดน้ำแรงดันสูงใส่ผู้ชุมนุมบริเวณหน้าอาคารศาลฎีกา เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เห็นว่า การกระทำดังกล่าวเป็นไปเพื่อดูแลการชุมนุมสาธารณะและรักษาความสงบเรียบร้อยในการป้องกันไม่ให้ผู้ชุมนุมเคลื่อนขบวนเข้าไปใกล้เขตพระบรมมหาราชวังอันเป็นสถานที่ที่ห้ามไม่ให้มีการชุมนุมตามพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งสามารถกระทำได้ตามนัยมาตรา ๑๙ ของพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. ๒๕๕๘ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงความจำเป็นของการใช้รถควบคุมฝูงชนฉีดน้ำแรงดันสูงใส่ผู้ชุมนุมแล้ว จะเห็นได้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถใช้วิธีการอื่นในการดำเนินการแทนได้ เช่น การใช้วิธีการพูดคุยหรือเจรจากับผู้ชุมนุม ซึ่งในสถานการณ์ดังกล่าวนั้น การแสวงหาทางออกโดยใช้วิธีการเจรจาย่อมจะได้ผลดีกว่าการใช้กำลังเข้าดำเนินการ จึงเห็นได้ว่าการใช้รถควบคุมฝูงชนฉีดน้ำแรงดันสูงใส่ผู้ชุมนุมเป็นการกระทำที่เกินกว่าความจำเป็น ไม่สอดคล้องกับหลักการใช้กำลังตามแผนการดูแลการชุมนุมสาธารณะตามพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. ๒๕๕๘ การกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจดังกล่าวจึงถือว่าสุ่มเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดผลที่รุนแรงตามมา

๒.๕ เหตุการณ์การใช้แก๊สน้ำตาและใช้รถควบคุมฝูงชนฉีดน้ำแรงดันสูงที่ผสมแก๊สน้ำตาใส่ผู้ชุมนุมบริเวณหน้าอาคารรัฐสภา เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เห็นว่า เหตุการณ์การใช้แก๊สน้ำตาและใช้รถควบคุมฝูงชนฉีดน้ำแรงดันสูงที่ผสมแก๊สน้ำตาใส่ผู้ชุมนุมบริเวณหน้าอาคารรัฐสภา เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ นั้น เป็นการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการควบคุมดูแลการชุมนุมสาธารณะซึ่งศาลปกครองกลางได้มีคำสั่งรับฟ้องเพื่อตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการดำเนินการดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้ว จึงเป็นกรณีตามมาตรา ๓๙ (๑) ประกอบมาตรา ๓๙ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งบัญญัติให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติสั่งยุติเรื่องหากเป็นเรื่องที่มีการฟ้องคดีอยู่ในศาลหรือเรื่องที่ศาลมีคำพิพากษา คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยเสร็จเด็ดขาดแล้ว

๓. ประเด็นด้านกระบวนการยุติธรรม

๓.๑ การดำเนินคดี

เห็นว่า การดำเนินคดีต่อแกนนำและผู้ชุมนุม เป็นการดำเนินคดีอันเนื่องมาจากการใช้เสรีภาพของบุคคลในการชุมนุมโดยสงบและการแสดงความคิดเห็น ซึ่งแม้ส่วนใหญ่จะเป็นการดำเนินคดีและจับกุมโดยหมายจับที่ถือได้ว่าผ่านการพิจารณาถ่วงดุลพินิจโดยศาลยุติธรรมแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีในบางฐานความผิดที่มีลักษณะไม่ร้ายแรง เช่น การขัดขวางการจราจร การไม่แจ้งการชุมนุมสาธารณะ ใช้เครื่องขยายเสียงโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นต้น อาจส่งผลเป็นการจำกัด ลิดรอน โน้มน้าวไม่ให้มีการใช้สิทธิและเสรีภาพ

ในการชุมนุมโดยสงบและการแสดงความคิดเห็น รวมถึงอาจทำให้เกิดความกลัวที่จะใช้สิทธิและเสรีภาพดังกล่าวได้ ทั้งนี้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมิได้เรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ตำรวจงดเว้นการดำเนินคดีในการกระทำความผิดใด ๆ ที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง แต่ควรใช้ดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักระหว่างการรักษาความสงบเรียบร้อยกับการงดเว้นไม่รบกวนการใช้สิทธิและเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและการแสดงความคิดเห็นจนกระทบต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิของประชาชนประกอบด้วยเสมอ

๓.๒ การจับกุมและการควบคุมผู้ถูกจับ

เห็นว่า ในเรื่องการจับกุมแกนนำผู้ชุมนุมนั้น แม้เจ้าหน้าที่ตำรวจจะสามารถดำเนินการได้ตามกฎหมาย แต่การจับกุมตัวแกนนำบางรายที่เป็นนักศึกษาในเวลากลางคืนต่อเนื่องกับการนำตัวไปควบคุมยังกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค ๑ จังหวัดปทุมธานี ซึ่งอยู่ห่างไกลจากที่ถูกจับ อาจส่งผลกระทบต่อ การตรวจสอบชะตากรรมหรือที่อยู่ของบุคคลผู้ถูกจับ อีกทั้งการจับกุมบุคคลโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจในชุดนอกเครื่องแบบและการไม่ใช้รถยนต์ของทางราชการในการนำไปควบคุมตัวยังสร้างความกลัวและความสับสนให้แก่ผู้ถูกจับด้วย นอกจากนี้ ในเรื่องการควบคุมตัวแกนนำและผู้ชุมนุมที่ถูกจับกุมในวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๓ และวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๓ ไปไว้ที่กองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค ๑ จังหวัดปทุมธานีนั้น ยังถือเป็นการกระทำที่ไม่มีกฎหมายให้อำนาจ และไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนและวิธีการว่าด้วยการจับและควบคุมตัวที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อีกทั้งไม่สอดคล้องตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ รวมถึงกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองด้วย เนื่องจากในขณะนั้นมิได้มีประกาศกำหนดให้กองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค ๑ เป็นสถานที่ควบคุมตัวบุคคลเป็นการเฉพาะแต่อย่างใด

๓.๓ การคุมขังในเรือนจำและทัณฑสถาน

เห็นว่า กรณีที่กรมราชทัณฑ์กำหนดแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับนโยบายในการป้องกันหรือควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ในเรือนจำหรือทัณฑสถานที่ส่งผลกระทบต่อความสะดวกในการให้เยี่ยมญาติ และการอนุญาตให้ทนายความเข้าพบเพื่อปรึกษาทางอรรถคดีนั้น ถือได้ว่ายังมีได้เป็นมาตรการจำกัดสิทธิถึงขนาดจะเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ถูกคุมขังในการที่จะมีเวลาและได้รับความสะดวกอย่างเพียงพอเพื่อเตรียมการต่อสู้คดีและติดต่อกับทนายความที่ตนเลือก อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าการใช้ดุลพินิจอนุญาตให้ทนายความเข้าพบเพื่อปรึกษาอรรถคดีเฉพาะในกรณีที่เร่งด่วนและมีผลกระทบต่อคดีความนั้น อาจมีปัญหาในการพิจารณาว่ากรณีที่เร่งด่วนและมีผลกระทบต่อคดีความได้แก่กรณีใดบ้าง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องขังได้

๓.๔ การปล่อยชั่วคราว

เห็นว่า การที่ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ถือเป็นเรื่องที่ศาลได้มีคำสั่งเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราว โดยใช้ดุลพินิจวินิจฉัยข้อเท็จจริงประกอบข้อกฎหมายตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรตุลาการ จึงเป็นกรณีตามมาตรา ๓๙ (๑) ประกอบมาตรา ๓๙ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งบัญญัติให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติสั่งยุติเรื่องหากเป็นเรื่องที่มีการฟ้องร้องเป็นคดีอยู่ในศาลหรือเรื่องที่ศาลมีคำพิพากษา คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยเสร็จเด็ดขาดแล้ว

ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (ชุดที่ ๓) เห็นควรเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน และข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมราชทัณฑ์ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๑) และ (๓) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๑) และ (๓) ประกอบมาตรา ๓๖ และมาตรา ๔๒ และมีข้อเสนอแนะต่อผู้ชุมนุมและประชาชนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. มาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน

สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรดำเนินการ ดังนี้

๑) กำหนดนโยบายหรือมาตรการในการดูแลรักษาความปลอดภัยในการชุมนุมของกลุ่มผู้ชุมนุมทุกฝ่ายโดยไม่เลือกปฏิบัติ และหลีกเลี่ยงการใช้กำลังในการรักษาความสงบเรียบร้อยในการชุมนุม โดยหากมีความจำเป็นที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้เพื่อยุติเหตุการณ์ความรุนแรงอันอาจเกิดขึ้นในการชุมนุมก็จะต้องใช้มาตรการที่สอดคล้องกับหลักความจำเป็น หลักความได้สัดส่วน หลักความระมัดระวัง การไม่เลือกปฏิบัติ ตามกฎหมายและแผนการดูแลการชุมนุมสาธารณะตามพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. ๒๕๕๘ รวมถึงควรนำหลักการที่ระบุอยู่ในข้อคิดเห็นทั่วไป ฉบับที่ ๓๗ (General Comment No. 37 on the right of peaceful assembly) ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Committee) ประจำกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ตลอดจนแนวปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติว่าด้วยการใช้อาวุธที่มีความร้ายแรงต่ำในการบังคับใช้กฎหมาย (United Nations Human Rights Guidance on Less-Lethal Weapons in Law Enforcement) นำมาปรับใช้เพื่อปรับปรุงวิธีปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจให้สอดคล้องกับหลักสากลด้วย

๒) เร่งรัดดำเนินการสืบสวนสอบสวนหาข้อเท็จจริงและให้รายงานผลต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการใช้กำลังเข้าควบคุมดูแลการชุมนุมในกรณีที่มีผู้ได้รับบาดเจ็บและได้รับผลกระทบ ตลอดทั้งระยะเวลาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๓

๓) เมื่อมีการจับกุมบุคคลในระหว่างที่ไม่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ จะต้องเอาตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ถูกจับหรือพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยจะต้องไม่มีการเอาตัวผู้ถูกจับดังกล่าวไปยังสถานที่อื่น

๒. ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

๒.๑ รัฐสภาควรมีกระบวนการร่วมกันระหว่างฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายนิติบัญญัติในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยอาจพิจารณาหากกลไกการหารือและเจรจาทางออกอันเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย และให้หลักประกันว่าข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุมทุกกลุ่มทุกฝ่าย โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้อจำกัดหรือปัญหา

ที่เกิดมาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ จะได้รับการพิจารณาภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อจะได้นำไปสู่การยุติข้อพิพาทโดยเร็ว

๒.๒ คณะรัฐมนตรีควรพิจารณาดำเนินการ ดังนี้

๑) กำหนดนโยบายและมาตรการที่ชัดเจนในการรักษาความสงบเรียบร้อยและอำนาจความสะอาดแก่ประชาชนในการใช้เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ อาทิ การจัดสถานที่และบริการขั้นพื้นฐาน การจัดการจราจร และการดูแลความปลอดภัยของผู้ชุมนุม โดยพึงตระหนักว่าการจำกัดการใช้เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ควรถือเป็นข้อยกเว้นที่พึงกระทำเฉพาะในกรณีจำเป็นอันมีอาจหลีกเลี่ยงได้ภายในกรอบของกฎหมายเท่านั้น และไม่ควรมีการสร้างเงื่อนไขอันอาจเป็นเหตุให้เกิดความรุนแรง ทั้งนี้ อาจนำหลักการบริหารจัดการการประชุมอย่างเหมาะสม ๑๐ ประการ ซึ่งจัดทำโดยผู้รายงานพิเศษแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพในการชุมนุมและการรวมกลุ่มอย่างสันติมาเป็นแนวทางปฏิบัติให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

๒) พิจารณาทบทวนเพื่อปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติการประชุมสาธารณะ พ.ศ. ๒๕๕๘ ในบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการแจ้งการประชุมสาธารณะตามหมวด ๒ มาตรา ๑๐ - ๑๔ ที่ปัจจุบันมุ่งเน้นระบบการขออนุญาตเป็นหลัก ซึ่งการกำหนดในลักษณะดังกล่าวเป็นการบั่นทอนแนวคิดที่ว่า การชุมนุมเป็นสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจในการที่จะสั่งอนุญาตหรือกำหนดเงื่อนไขที่สามารถแทรกแซงเนื้อหาการประชุมได้

๓) หลีกเลี่ยงการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๘ ในการควบคุมดูแลความสงบเรียบร้อยในการชุมนุม เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการใช้พระราชกำหนดดังกล่าวเป็นไปเพื่อป้องกันภัยร้ายแรงที่กระทบต่อความมั่นคง ไม่อาจนำไปใช้ในการชุมนุมทางการเมืองในลักษณะทั่วไปได้ เพราะอาจก่อให้เกิดการจำกัดหรือลดทอนการใช้เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ เว้นแต่การประชุมนั้นได้แปรเปลี่ยนไปสู่สถานการณ์วิกฤติ หรือการจลาจลที่กระทบต่อความมั่นคง

๔) พิจารณาแนวทางและหลักเกณฑ์ในการช่วยเหลือในการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์การชุมนุม รวมทั้งควรมีการศึกษาวิเคราะห์กฎหมาย ระเบียบหรือมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบให้เป็นมาตรฐานกลางในการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงหรือการละเมิดสิทธิมนุษยชน

๒.๓ กระทรวงศึกษาธิการควรพิจารณาดำเนินการ ดังนี้

๑) กำชับให้สถานศึกษาต่าง ๆ เปิดพื้นที่สถานศึกษาให้นักเรียนสามารถดำเนินกิจกรรมในการแสดงความคิดเห็นได้และต้องจัดให้มีพื้นที่ปลอดภัย (safety zone) สำหรับนักเรียน เพื่อเป็นหลักประกันว่านักเรียนจะไม่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงไม่ว่ากรณีใด ๆ อันเนื่องมาจากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว

๒) ชี้แจงและสร้างความเข้าใจเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบทางการศึกษากระทำการในลักษณะบังคับให้นักเรียนให้คำมั่นหรือกระทำการใด ๆ เพื่อรับรองว่าจะไม่จัดหรือเข้าร่วมกิจกรรมแสดงออกทางการเมือง ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพทางการศึกษา และประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญด้วย

๒.๔ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมซึ่งมีหน้าที่ในการเฝ้าระวังและติดตามสถานการณ์ด้านความมั่นคงปลอดภัยของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการแก้ไข

ปัญหาการข่มขู่คุกคามระหว่างกันทางสื่อสังคมออนไลน์ (cyber bully) หรือการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงหรือความเท็จ โดยจะต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องความเห็นทางการเมือง รวมไปถึงจะต้องไม่กระทำการใด ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เป็นการสกัดกั้นการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร หรือเป็นการแทรกแซง หรือละเมิดสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนและสื่อมวลชน

๒.๕ สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรพิจารณาดำเนินการ ดังนี้

๑) สื่อสารต่อสาธารณะเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติงานตามแผนรักษาความสงบการชุมนุมสาธารณะ ให้ประชาชน ผู้สังเกตการณ์ สื่อมวลชน บุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องรับทราบและเกิดความเข้าใจ รวมทั้งควรให้ความสำคัญกับการชี้แจงโดยระบุเหตุผล ความจำเป็น และความได้สัดส่วน กรณีที่ต้องจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการชุมนุม อันถือเป็นหลักประกันสำคัญในการรับรองว่าการใช้สิทธิและเสรีภาพของประชาชน จะได้รับการคุ้มครองและปราศจากการแทรกแซงโดยมิชอบ

๒) กำหนดแนวทางการปฏิบัติงานและกำชับเจ้าหน้าที่ทั้งในและนอกเครื่องแบบเกี่ยวกับการจัดเก็บหรือเผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชน ซึ่งต้องเป็นการปฏิบัติตามกฎหมายโดยเคร่งครัดและไม่กระทบต่อสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวของประชาชนเกินสมควร ตลอดจนพึงระมัดระวังไม่ให้มีการดำเนินการที่เป็นการสร้างความหวาดระแวงและความไม่ไว้วางใจต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งอาจนำไปสู่สถานการณ์ที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น

๓) กำชับให้เจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งบังคับใช้กฎหมายในกระบวนการยุติธรรม ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดี การจับกุม และการควบคุมตัวบุคคลอันสืบเนื่องจากการใช้สิทธิและเสรีภาพในการชุมนุมและการแสดงออกทางการเมือง โดยให้ดำเนินการอย่างระมัดระวังภายใต้หลักความได้สัดส่วนและพอสมควรแก่เหตุ พึงดเว้นการใช้วิธีการที่อาจนำไปสู่ความรุนแรงและกระทบกระเทือนต่อการใช้สิทธิและเสรีภาพข้างต้น อีกทั้งควรหลีกเลี่ยงการจับกุมบุคคลในเวลากลางคืน หรือการจับกุมและควบคุมตัวบุคคลโดยเจ้าหน้าที่แต่งกายนอกเครื่องแบบ รวมทั้งการใช้ยานพาหนะที่มีไซยานพาหนะของราชการในการปฏิบัติการ ระมัดระวังและคำนึงถึงความเหมาะสมในการจับกุมดำเนินคดีผู้ชุมนุมในกลุ่มความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการชุมนุมสาธารณะ กลุ่มความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานการณ์ฉุกเฉิน และกลุ่มความผิดลหุโทษหรือความผิดที่มีโทษเล็กน้อย

๒.๖ กรมราชทัณฑ์ ควรกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข ในการใช้ดุลพินิจอนุญาตให้ทนายความเข้าพบเพื่อปรึกษาอรรถคดีเฉพาะในกรณีที่เร่งด่วนและมีผลกระทบต่อคดีความในระหว่างการใช้แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับนโยบายในการป้องกันหรือควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ในเรือนจำหรือทัณฑสถาน เพื่อมิให้เกิดปัญหาในการพิจารณาใช้ดุลพินิจของเรือนจำแต่ละแห่ง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องขังได้ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดคลี่คลายลง ควรพิจารณาอนุญาตให้ญาติหรือทนายความเข้าพบได้ตามปกติ โดยการกำหนดมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดที่เหมาะสมต่อไป

๓. ข้อเสนอแนะต่อผู้ชุมนุมและประชาชนที่เกี่ยวข้อง

ผู้ชุมนุมและประชาชนทุกฝ่ายควรเคารพในสิทธิและเสรีภาพในความคิด ความเชื่อ และการแสดงออกของบุคคลอื่น โดยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากัน การสร้างเงื่อนไข และการสื่อสารด้วยวิธีการใด ๆ ที่สร้าง

ความเกลียดชัง และหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงต่อกันในทุกกรณี เช่น การใช้กำลังประทุษร้าย การขว้างปาสิ่งของ การทำลายทรัพย์สิน เป็นต้น นอกจากนี้ ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ผู้จัดการชุมนุมและผู้ชุมนุมพึงควรระมัดระวังในการชุมนุมหรือจัดกิจกรรมทางการเมือง โดยควรปฏิบัติตามมาตรการดูแลความปลอดภัยด้านสุขภาพอย่างเคร่งครัด
